

Sağlık Teknolojisi Yönetimi: Türkiye Resmin Neresinde?¹

Yazım tarihi: 12 Mart 2008, Ankara

Giriş

Her ne kadar sağlık sektörü emek yoğun bir sektör olarak ele alınıyorsa da, sağlık hizmetlerinin yeterli, kaliteli, verimli, etkili (hem ekonomik ve hem de tıbbi etkililik anlamında) ve kullanıcı beklentilerine duyarlı bir şekilde üretilebilmesi ve nihayetinde de toplumun sağlık statüsünün yükselebilmesi, kullanılan teknolojiye oldukça bağımlı/bağlı olmaktadır. Sağlık ortamında teknoloji önemli bir maliyet unsurudur. Kaynaklar kıttır ve sağlık teknolojisi gün geçtikçe çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Yeni yeni teknolojiler sağlık alanına dahil olmaktadır. Örneğin gen teknolojisi gibi. Teknolojideki bu hızlı gelişme sağlık alanındaki maliyetlerin yükselişinin de temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bu denkleme ve ilişkiler yumağında, “teknoloji yönetimi” konusu anahtar unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Değerlendirmelerimize geçmeden önce birkaç kavramsal çerçeve ortaya koymak gerektiğine inanılmaktadır.

Sağlık Teknolojisi

Sağlık teknolojisi iki anlamda ele alınabilmektedir. Dar anlamda ve geniş anlamda. Dar anlamda sağlık teknolojisi denildiğinde genellikle ileri teknoloji tıbbi cihazlar anlaşılmaktadır. Geniş anlamda sağlık teknolojisinin unsurları ise Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımında yer almıştır. Buna göre *sağlık teknolojisi (ST)*; koruyucu sağlık hizmetlerinde, teşhiste, tedavide ve rehabilitasyonda kullanılan tıbbi cihazlar, ilaç, tıbbi ve cerrahi işlemler; ve hizmetlerin sunulduğu örgütsel ve destek sistemleri ve bunlarla ilişkili bilgi birikimi olarak ele alınmaktadır (Kwankam, et al, 2001; Lenel et al, 2008).

Sağlık Teknolojisi Yönetimi

Sağlık teknolojisi yönetimi (STY); sağlık teknolojisinin uygun olarak seçilmesini, doğru ve maksimum kapasitede kullanılmasını ve uzun ömürlü olmasını sağlayan bir süreçtir. Sağlık teknolojisinin bu şekilde etkili ve uygun yönetimi sağlık sektöründe verimliliği artıracaktır. Bu da sağlık statüsünün yükselmesi ve daha fazla sürdürülebilir sağlık hizmetleri ile sonuçlanacaktır. İşte bu durum sağlık teknolojisi yönetiminin temel amacıdır. Sağlık teknolojisi yönetimi döngüsü; planlama ve değerlendirme, bütçeleme ve finansman, teknoloji değerlendirme ve finansman, satınalma ve lojistik, kurma ve görevlendirme, eğitim ve beceri geliştirme, çalışma ve güvenlik, bakım ve onarım, faaliyetine son verme ve elden çıkarma faaliyetlerinden oluşan bir süreçtir. Her bir faaliyetin özünde de farkındalık yaratma, izleme ve değerlendirme yatmaktadır (Lenel et al, 2008). Sağlık teknolojisi yönetimi sürecinin temel unsuru ise planlamadır.

¹ Hastane Dergisi'nde (Mart-Nisan 2008) yayınlanmıştır.

Sağlık Teknolojisi Planlaması

Sağlık teknolojisi planlaması (STP); hangi teknolojinin, nerede, ne zaman, nasıl, ne koşullarda bulundurulması gerektiğinin ve kim tarafından yönetileceğinin belirlenmesi sürecidir. Sağlıklı bir planlama faaliyeti, bilimsel sağlık teknolojisi değerlendirme süreçlerini de gerekli kılmaktadır. Zaten yukarıda da belirtildiği gibi sağlık teknolojisi yönetimi döngüsünde planlama ve değerlendirme iç içe geçen iki süreç olmaktadır.

Sağlık Teknolojisi Değerlendirmesi

Sağlık teknolojisi değerlendirmesi (STD); herhangi bir sağlık teknolojisinin kullanılmasının ya da teknoloji ile ilgili bir konunun sağlık ve kaynak kullanımı üzerindeki kısa ve uzun dönemli sonuçlarını sistematik olarak değerlendiren bir politika araştırması olarak tanımlanmaktadır (Velasco-Garrido and Buse, 2005). Başka bir ifade ile STD, tıbbi teknolojilerin etkililiği, uygunluğu, verimliliği, sosyal ve etiksel yönleri, ve implikasyonları bakımında bilimsel olarak değerlendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir (SNHTA, 2008). Sağlık teknolojisi değerlendirmesinde ağırlıklı olarak sağlık ekonomisi uygulamalarından olan maliyet-etkililik ve maliyet-yararlanım analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Bu değerlendirme faaliyetinin temel fonksiyonlarından birisi karar vericiler (politikacılar, teknokratlar ve diğer paydaşlar için) için bilimsel verilere ve kanıta dayalı girdi sağlamaktır.

Avrupa'da Sağlık Teknolojisi Yönetimi

Sağlık teknolojisi yönetimi Avrupa'da 1970'lerde ortaya çıkmış ve 1990'larda özellikle sağlık hizmetleri maliyetlerindeki hızlı artış ile birlikte gündemde daha fazla yer almaya başlamıştır. Avrupa'da çok genel anlamda ele alınacak olursa, iki koldan fakat etkileşimli olarak teknoloji yönetiminin yürütüldüğünü görmekteyiz. Bir taraftan bireysel ülkeler bazında kurumsallaşmış yapılar (kurumlar, yetişmiş insan gücü, mevzuat vb), diğer taraftan bilimsel kurumlarca bu alanda bilgi üretilmesi söz konusu.

2005 yılından beri üyelik müzakerelerini yürüttüğümüz Avrupa Birliği (AB) özelinde konuyu ele aldığımızda ise çok genel olarak şu tespit yapılabilir: AB düzeyinde sağlık teknolojisi yönetimi konusunda bütün unsurları kapsar nitelikte genel anlamda merkezi veya şemsiye olarak nitelendirilebilecek bir kurum, kuruluş veya düzenleme olmamakla birlikte, sağlık teknolojisi kapsamına giren alt unsurlara ilişkin müstakil olarak hem yasal düzenlemeler, hem de kurumlar vardır. Örneğin AB'nin tıbbi cihazlara ve farmasötiklere ilişkin müktesebatı vardır. Kurum bağlamında, merkezi Londra'da bulunan Avrupa Tıbbi Ürünleri Değerlendirme Ajansı (The European Medicines Agency - EMEA) örnek olarak verilebilir. Ayrıca bireysel üye ülkelerde de ilgili kurumlar ve düzenlemeler söz konusudur. Örneğin Birleşik Krallık'taki Ulusal Sağlık ve Klinik Mükemmellik Enstitüsü (National Institute and Clinical Excellence - NICE) gibi.

Türkiye'de Sağlık Teknolojisi Yönetimi?

Bu açıdan Türkiye'ye baktığımızda her iki koldan da çok zayıf olduğumuz tespitini yapmak yanlış olmasa gerek. Türkiye'de bu bağlamda ne oluşturulmuş merkezi kurumlar ve mevzuat var, ne de bilimsel anlamda üniversiteler veya araştırma kurumları bu konuya eğilmiş durumdadır. Bu zayıflığın temelinde iki nedeni belirtilebilir: Birincisi, politikacıların ve teknokratların konuya ilişkin olarak yeterli istek, irade ve desteklerinin olmaması. İkincisi ise, sağlık sisteminin kendi iç dinamikleri. Türk sağlık sisteminin iç dinamikleri ve verileri sağlıkta teknoloji yönetimini dayatacak biçimde kurgulanmamıştır. Uygulama kanadındaki bu eksiklik ve gevşeklik akademik camiada da konunun derinlemesine ele alınmasını sınırlamıştır. Ancak 2003 yılında girişilen ve o günden bu yana uygulanmaya çalışılan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) kapsamında konumuzu yakından ilgilendiren iki kurumsal

yapıdan bahsedilmektedir: (1) Ulusal İlaç Kurumu ve (2) Ulusal Tıbbi Cihaz Kurumu (Sağlık Bakanlığı, 2003). Bu iki kurumun kurulmasına ilişkin mevzuat çalışmaları başlatılmasına rağmen henüz yasalaşmamıştır. Eğer SDP kapsamında öngörülen bu kurumlar ve ilgili mevzuat oluşturulabilirse, STY'nin Türkiye'de hem uygulamada hem de akademide önemli bir çalışma alanı haline geleceğini belirtmek yanlış olmasa gerek.

Özetlemek gerekirse, Türkiye'de sağlık teknolojisi yönetimi konusunda:

- Öneminin kavranamayışı var.
- Mevzuat eksikliği var.
- Kurumsallaşma eksikliği var.
- Bilimsel bilgi birikimi yetersizliği var.
- Planlama yok (Türkiye'deki nüfus başına düşen MR veya CT sayılarının diğer Avrupa ülkelerinden fazla olduğunu belirtmeye gerek yok herhalde).
- Değerlendirme yok.
- Dışa bağımlılık had safhadadır.

Ne yapılmalı?

- Karar vericiler konunun önemini kavramalı, politik, istek, irade ve destek çok güçlü bir biçimde ortaya konulmalıdır.
- Merkezi özerk bir otorite kurulmalıdır.
- İlgili mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.
- Ulusal düzeyde bir yol haritası ortaya konulmalıdır (ulusal sağlık teknolojisi politikası).
- Bu alandaki çalışmalar bilimsel bilgi ile desteklenmelidir.

Son olarak şu hususun altını çizmek gerekir ki; Türkiye, sağlık teknolojisini kendisi üretmediği sürece (özellikle de sağlık sistemlerinin geleceğini ve kurgulanma biçimlerini kökten değiştirecek olan gen teknolojisi, biyoteknoloji, vb teknolojileri), zamanında sanayi devrimini ıskaladığı gibi, 21. yy.daki bu önemli gelişmeleri de ıskalamış olacaktır ve on yıllardır refah seviyelerine gıpta ile baktığımız Batılı ülkelerinin peşi sıra gitmeye devam edeceğiz.

Kaynaklar

- Kwankam, Y., et al. (2001). *Healthcare Technology Policy Framework*. WHO Regional Publications, Eastern Mediterranean Series 24: Healthcare Technology Management, No. 1.
- Lenel, A. et al (2008). *How to Organize a System of Healthcare Technology Management*. "How to Manage" Series for Healthcare Technology. Guide 1 (http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/howto1.pdf, erişim 12 Mart 2008).
- Sağlık Bakanlığı (2003). *Sağlıkta Dönüşüm Programı*. Sağlık Bakanlığı, Ankara.
- SNHTA (2008). *Swiss Network for Health Technology Assessment* (<http://www.snhta.ch/home/portal.ph>, erişim, 12 Mart 2008).
- Temple-Bird, C. et al. (2008). *How to Plan and Budget for Your Healthcare Technology*. "How to Manage" Series for Healthcare Technology. Guide 2 (http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/howto2.pdf, erişim 12 Mart 2008).
- Velasco-Garrido, M. and Buse, R. (2005). *Health Technology Assessment: An Introduction to Objectives, Roles of Evidence, and Structure in Europe*. European Observatory on Health Systems and Policies, WHO.